

2.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos pokyčiai dėl įrodinėjimo naštos pagal pirkimo–pardavimo sutartį

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas
Prof. dr. Vaidas Jurkevičius
El. paštas: vaidas.jurkevicius@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-21-01-10

Santrauka. Straipsnyje analizuojami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos pokyčiai dėl įrodinėjimo pareigos, susijusios su kainos už parduotą daiktą sumokėjimu, paskirstymo pirkimo–pardavimo sutarties šalims. Pažymėtina, kad 2019 m. pabaigoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pradėjo formuoti praktiką, jog pardavėjas, teigiantis, kad pirkėjas su juo neatsiskaitė, turi tai įrodyti. Praėjus tik šiek tiek daugiau nei metams, kasacinis teismas iš esmės suformavo naują teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę ir nurodė, kad, kilus ginčui dėl pareigos sumokėti daikto kainą pagal pirkimo–pardavimo sutartį tinkamo įvykdymo, kaip tik pirkėjas šią aplinkybę turi įrodyti. Tad 2021 m. vasario 24 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos priimtoje nutartyje paneigta anksčiau suformuota prezumpcija, kad, pardavėjui perdavus daiktą, laikytina, kad pirkėjas yra įvykdęs savo pareigą sumokėti už perkamą daiktą. Šio straipsnio tikslas – įvertinti, kodėl kilo poreikis keisti teismų praktiką ir kaip naujas kasacinio teismo suformuotas precedentas padės užtikrinti pirkimo–pardavimo teisinių santykių subjektų interesų pusiausvyrą ir teisėtus lūkesčius.

Reikšminiai žodžiai: pirkimo–pardavimo sutartis, pirkėjo ir pardavėjo pareigos, kaina, kainos sumokėjimas, įrodinėjimo našta dėl kainos sumokėjimo, pakvitavimas.

Įvadas

2021 m. vasario 24 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija priėmė nutartį¹, kuria pakeitė ir papildė savo ankstesnę praktiką dėl įrodinėjimo naštos, susijusios su kainos už parduotą daiktą sumokėjimu, paskirstymo pirkimo–pardavimo sutarties šalims, taip pat pasisakė dėl įrodymų, kuriais pirkėjas gali pagrįsti, jog tinkamai įvykdė savo pareigą sumokėti perkamo daikto kainą. Todėl šio tyrimo *objektas* – įrodinėjimo pareigos dėl kainos už parduotą daiktą sumokėjimo teisinis vertinimas.

Nors oficialios statistikos, kiek pirkimo–pardavimo sutarčių per metus ar kitą laikotarpį sudaroma, nėra pateikiama, iš teismų praktikos tendencijų matyti, kad ginčai, kylantys iš pirkimo–pardavimo teisinių santykių (ypač kiek tai susiję su išipareigojimu pagal šią sutartį vykdymo), yra ypač dažni.² Todėl LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos suformuoti išaiškinimai *aktualūs* ne tik bylos šalims šiame straipsnyje analizuojamo ginčo kontekste, bet ir kitiems civilinių teisinių santykių dalyviams, sudarantiems pirkimo–pardavimo sutartis, ypač tais atvejais, kai atsiškaiama grynaisiais pinigais. Nors LAT sprendė ginčą, kilusį iš motorinės transporto priemonės

1 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-125-378/2021.

2 Kaip pažymima Lietuvos teismų 2020 m. veiklos rezultatų pristatyme, didžiąją dalį teismuose išnagrinėtų bylų sudarė civiliniai ginčai – jų pernai gauta daugiau nei 150 tūkst. Šioje analizėje pabrėžiama, kad būdingiausios civilinės bylos buvo susijusios su prievolintais santykiais (iš viso daugiau nei 48 tūkst. bylų), pirmiausia išskiriant santykius, susijusius su išipareigojimais pagal pirkimo–pardavimo sutartį. Žr. „Lietuvos teismai: veiklos rezultatai. 2020“, <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismu-veiklos-ataskaita-2020.pdf>.

pirkimo–pardavimo sutarties vykdymo, kasacinio teismo pateikti išaiškinimai iš esmės reikšmingi tiek kitų pirkimo–pardavimo sutarčių, tiek ir bet kurių kitų atlygintinų sandorių atvejais, kai kyla ginčas, ar skolininkas tinkamai įvykdė savo pareigą atsiskaityti su kreditoriumi. Pažymėtina, kad straipsnyje analizuojama LAT praktika, nurodanti, jog pirkėjas privalo pagrįsti atsiskaitymo su pardavėju faktą, o ne atvirksčiai, sulaukė nemažai ir teisės praktikų dėmesio, tačiau doktrininio vertinimo dėl naujai suformuotos taisyklės kol kas nėra pateikiama.³ Todėl šiame straipsnyje siekiama atskleisti, kas lėmė, jog praėjus tik šiek tiek daugiau nei metams LAT pakeitė savo ankstesnę praktiką, ir įvertinti, ar kasacinio teismo suformuotas precedentas nepažeis pirkimo teisinių santykių subjektų, t. y. tiek pardavėjo, tiek pirkėjo, teisėtų interesų pusiausvyros, sprendžiant ginčus, kylančius dėl kainos sumokėjimo.

Šio straipsnio *tikslas* – atskleisti LAT praktikos pokyčius dėl įrodinėjimo naštos paskirstymo, kai tarp šalių kyla ginčas dėl kainos už parduotą daiktą sumokėjimo, pardavėjui perdavus daiktą pirkėjo nuosavybėn.

Tyrimas grindžiamas *kokybinės* metodologijos požiūriu ir principais. Pagrindinis tyrimo metu taikytas duomenų rinkimo būdas – *dokumentų analizės metodas*, o atsižvelgiant į atliekamo tyrimo pobūdį, svarbiausias šio darbo duomenų analizės metodas yra *lyginamasis*, jį *naudojant* siekiama atskleisti, kaip keitėsi LAT praktika, aiškinant pirkimo–pardavimo sutarties šalių *įrodinėjimo pareigą*, susijusią su kainos už parduotą daiktą sumokėjimu.

2.2.1. Bendrieji su pirkimo–pardavimo sutartimi ir pirkėjo pareigos sumokėti daikto kainą susiję klausimai

Pirkimo–pardavimo sutartimi pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁴ (toliau – CK) 6.870 straipsnio 1 dalį laikoma sutartis, kurios viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti daiktą (prekę) kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės ar patikėjimo teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti daiktą (prekę) ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą (kainą). Laikoma, kad įsipareigojimas perduoti daiktą kartu perduodant daiktą būsimajam pirkėjui valdyti yra to daikto pirkimas–pardavimas (CK 6.309 str. 1 d.). Pirkimo–pardavimo sutarties objektas gali būti bet kuris civilinių teisių objektu pripažįstamas turtas (CK 1.97–1.116 str., 4.1–4.19 str., 6.306 str. 1–3 d.), jei nėra teisinių jo apyvartos ribojimų. Kaip pažymima LAT praktikoje, pirkimo–pardavimo sutarties sąlyga dėl perleidžiamų daiktų yra esminė sutarties sąlyga, ji laikoma suderinta, jeigu sutarties turinys leidžia nustatyti daikto pavadinimą ir kiekį (CK 6.306 str. 4 d.), šalims nesusitarus dėl šios sąlygos pirkimo–pardavimo sutartis laikoma nesudaryta, tokia sutarties spraga negali būti užpildyta teismo (CK 6.195, 6.306 str.). Nepriklausomai nuo daikto nuosavybės formos pakeitimo būdo, civilinėje apyvartoje esanti prekė (daiktas) turi atitikti CK 6.306 straipsnio reikalavimus. Be to, reikalavimai prekei (daiktui), kaip pirkimo–pardavimo sutarties objektui, nustatyti CK 6.306 straipsnyje, turi būti sistemiskai aiškinami su reikalavimais daiktams kaip civilinių teisinių santykių objektams, nustatytiems CK pirmosios knygos III dalies V skyriuje ir ketvirtojoje knygoje.⁵

Pirkimo–pardavimo sutartis reglamentuojama CK 6.305–6.431 straipsniuose, o šiose nuostatose nesureguliuotiems klausimams taikomos bendrosios sutarčių teisės (CK 6.154–6.228¹⁶ str.) bei prievolių teisės (CK 6.1–6.153 str.) nuostatos. CK įtvirtina bendrąsias pirkimo–pardavimo sutarties nuostatas, *inter alia*, pirkėjo ir pardavėjo teises bei pareigas, taip pat reglamentuoja atskiras pirkimo–pardavimo sutarties rūšis, kaip antai, nekilnojamojo daikto, būsimą gyvenamojo

3 Žr. Rimantė Valiulienė, „Kas – pirkėjas ar pardavėjas – turi įrodyti atsiskaitymo faktą?“, <https://www.primusderling.eu/lt/publikacijos/rimante-valiuliene-kas-pirkejas-ar-pardavejas-turi-irodyti-atsiskaitymo-fakta/>; „LAT: sudaryta pirkimo–pardavimo sutartis nepatvirtina pinigų sumokėjimo fakto“, <https://www.teise.pro/index.php/2021/02/24/lat-sudaryta-pirkimo-pardavimo-sutartis-nepatvirtina-pinigu-sumokejimo-fakto/>.

4 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

5 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76/2014.

namo ar buto, įmonės, teisių, energijos, vartojimo, didmeninio pirkimo–pardavimo sutartis ir kt. 2015 m. CK buvo papildytas 6.431¹ straipsniu, įtvirtinančiu motorinės transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartį. Kaip tik ginčas, kilęs iš šios sutarties vykdymo, ir buvo sprendžiamas LAT nagrinėtoje civilinėje byloje, kuri analizuojama šiame straipsnyje. Motorinės transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartyje, kuri pagal CK 1.73 straipsnį turi būti sudaroma paprasta rašytine forma, privalo būti nurodyti duomenys apie motorinę transporto priemonę, kurią pardavėjas privalo pagal sutartį perduoti pirkėjui. Pardavėjas šioje pirkimo–pardavimo sutartyje privalo pirkėjui nurodyti (deklaruoti) ridos duomenis, visus eismo ar kitus įvykius, kuriuose motorinė transporto priemonė buvo apgadinta per laikotarpį, kurį pardavėjas yra motorinės transporto priemonės savininkas, taip pat visus jam žinomus eismo ar kitus įvykius, kuriuose motorinė transporto priemonė buvo apgadinta (CK 6.431¹ str.). Dažniausiai motorinės transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartis yra sudaroma, užpildant šios sutarties formą, platinamą VĮ „Regitra“⁶, kaip kad ir įvyko ginčo, kurį sprendė LAT, atveju. Pažymėtina, kad šioje standartizuotoje transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutarties formoje atsiskaitymo kontekste yra skiltis, kurioje pažymimas atsiskaitymo būdas (grynaisiais pinigais ar bankiniu pavedimu), taip pat gali būti nurodoma papildoma informacija apie atsiskaitymo būdą ir (ar) kitas sąlygas.

Pirkimo–pardavimo sutartis visada yra konsensualinė (CK 6.305 str. 1 d.), dvišalė (CK 6.317–6.349 str.), atlygintinė (CK 6.305 str. 1 d., 6.313–6.315 str. ir kt.). Kaip atlygintinumumas yra tas pirkimo–pardavimo sutartį kvalifikuojantis požymis, kuris leidžia ją atskirti nuo dovanojimo sutarties. Atlygintinumumas pirkimo–pardavimo sutarties kontekste reiškia, kad abi sutarties šalys gauna tam tikrą materialinę naudą – pirkėjas nuosavybės ar patikėjimo teise įgyja daiktą, pardavėjas – atlygį už perduotą prekę (daikto kainą). Iš to išplaukia ir pagrindinės pirkimo–pardavimo sutarties šalių pareigos: pardavėjo pareiga perduoti prekę ir pirkėjo pareiga atlyginti už ją.

Analizuojant pardavėjo pareigą perduoti pirkėjui daiktą, LAT praktikoje atskleista, kad iš CK 6.305 straipsnio 1 dalyje pateiktos pirkimo–pardavimo sutarties sąvokos galima spręsti, kad vienas iš esminių tokios sutarties požymių yra pardavėjo įsipareigojimas perduoti daiktą kito asmens nuosavybėn. Pardavėjo pareiga perduoti daiktą apima ir jo pareigą patvirtinti daikto nuosavybės teisę. CK 6.317 straipsnio 2 dalyje nustatyta garantijos pagal įstatymą taisyklė reiškia, kad ne tik perduodamo daikto kokybė, bet ir jo nuosavybės teisės priklausymas pardavėjui yra vienas esminių reikalavimų jam vykdant pareigą perduoti daiktą. CK 6.321 straipsnis, kuriame įtvirtinta pardavėjo pareiga patvirtinti nuosavybės teisę į daiktą, taikomas ir tuo atveju, kai trečiųjų asmenų teisės ar pretenzijos atsirado ir buvo sudarant sutartį ir perduodant daiktą. LAT yra pažymėjęs, kad trečiųjų asmenų teisės ir pretenzijos į daiktą suprantamos kaip bet kokios trečiųjų asmenų daiktinės, prievolinės ar intelektinės nuosavybės teisės; CK 6.321 straipsnis taikytinas ir esant viešosios teisės pažeidimų ar ribojimų. Pardavėjo pareiga garantuoti, kad perduodamas daiktas priklauso jam, kilus ginčui, suponuoja pardavėjo pareigą įrodyti turėtą nuosavybės teisę į perduotą daiktą; kilus pirkėjo ir pardavėjo ginčui, pardavėjas, teigdamas, kad tinkamai įvykdė savo prievolės pagal pirkimo–pardavimo sutartį, privalo įrodyti savo teiginius.⁷

Aptardamas pardavėjo pareigą perduoti daiktą ir pirkėjo pareigą sumokėti daikto kainą LAT yra išaiškinęs, kad pardavėjo įsipareigojimas perduoti pirkėjui sutartimi sulgytą daiktą (prekę) ir pirkėjo pareiga sumokėti už ją nustatytą kainą yra esminės pirkimo–pardavimo sutarties sąlygos (CK 6.305 str. 1 d.) ir viena kitai koresponduojančios sutarties šalių pareigos. Civilinių santykių proporcingumo ir interesų derinimo principai sutartiniuose santykiuose pasireiškia tuo, kad viena sutarties šalis iš kitos gali reikalauti vykdyti sutartines prievolės tiek, kiek atitinkamai ji vykdo savo pareigas pagal sutartį. Taigi pirkėjo pareigos sumokėti prekių kainą vykdymas gali priklausyti nuo to, kaip pardavėjas vykdo pareigą perduoti daiktą; pirkėjas, kuriam pareikštas pardavėjo reikala-

6 Žr. „Pirkimo–pardavimo sutartis ir patarimai?“, <https://www.regitra.lt/pirkimo-pardavimo-sutartis-ir-patarimai-1>.

7 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-462/2011.

vimas sumokėti perduotų daiktų kainą, gali nuo šio reikalavimo gintis tuo, kad perduotas daiktas neatitinka kokybės reikalavimų.⁸

Pirkėjo pareigos sumokėti daikto kainą įgyvendinimo sąlygas iš esmės įtvirtina CK 6.314 straipsnis. Jo pirma dalis įtvirtina dispozityvią nuostatą, kad jeigu pirkėjas neįpareigotas sumokėti kainą konkrečioje vietoje, jis privalo sumokėti ją pardavėjui daiktų perdavimo vietoje. To paties straipsnio 2 dalis numato kitą dispozityvią taisyklę, kad jeigu pirkėjas neįpareigotas sumokėti kainą konkrečiu laiku, jis privalo ją sumokėti, kai pardavėjas pagal sutartį ar šį kodeksą perduoda pirkėjui daiktus arba disponavimo jais dokumentus. Pažymėtina, kad ši CK nuostata yra paremta Jungtinių Tautų konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių⁹ 58 straipsnio 3 dalimi, kuri numato, kad jeigu pirkėjas nėra įpareigotas sumokėti kainą kuriuo nors kitu konkrečiu laiku, jis privalo sumokėti ją, kai pardavėjas pagal sutartį ir šią konvenciją perduoda pirkėjo dispozicijai arba prekes, arba jų disponavimą kontroliuojančius dokumentus. Tokio mokėjimo atlikimas gali būti pardavėjo nustatyta prekių ar dokumentų perdavimo sąlyga. Pirkėjo pareigos sumokėti daikto kainą kontekste aktuali yra CK 6.314 straipsnio 4 dalis, kuri nustato, kad jeigu sutartyje nenumatyta ko kita, pirkėjas privalo iš karto sumokėti visą kainą. Kitaip tariant, CK numato galimybę šalims susitarti dėl pirkėjo pareigos sumokėti daikto kainą įgyvendinimo sąlygų (termino, vietos, atsiskaitymo būdo – viso ar dalimis), ir tik jeigu šalys dėl to neišreiškia savo valios, yra taikomos atitinkamos CK nuostatos. Pažymėtina, kad CK *expressis verbis* neįtvirtina jokių prezumpcijų, susijusių su pirkėjo pareiga sumokėti daikto kainą, t. y. nei minėtas CK 6.314 straipsnis, nei kitos pirkimo–pardavimo santykius reglamentuojančios teisės normos nenumato, kad, pardavėjui atlikus tam tikrus veiksmus, pavyzdžiui, pirkėjui perdavus daiktą, tai gali būti vertinama kaip pagrindas pripažinti, jog pirkėjas atsiskaitė su pardavėju. CK taip pat nėra jokių nuostatų dėl to, kaip pirkimo–pardavimo sutarties šalims turi būti paskirstoma įrodinėjimo našta dėl kainos už daiktą sumokėjimo.

Čia taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad atskirų sutarčių rūšių reglamentavimas CK, *inter alia* ir pirkimo–pardavimo sutarties, yra išimtinai paremtas 1994 m. Rusijos Federacijos civiliniame kodekse (toliau – RF CK) įtvirtintomis taisyklėmis¹⁰, į kurias tikslinga atsižvelgti vertinant ir pirkėjo pareigą sumokėti daikto kainą. Kaip matyti lyginant atitinkamas CK ir RF CK¹¹ nuostatas, šios pirkėjo pareigos teisinis reglamentavimas iš esmės yra panašus, tik RF CK numato šiek tiek detalesnes su tuo susijusias taisykles. Pavyzdžiui, RF CK 486 straipsnio, reguliuojančio prekių kainos pagal pirkimo–pardavimo sutartį sumokėjimą, 1 dalis numato, jog pirkėjas privalo sumokėti prekių kainą prieš pardavėjui jas perduodant arba po jų perdavimo, jeigu ko kita nenumato šis kodeksas, kiti įstatymai, kiti teisės aktai ar pirkimo–pardavimo sutartis ir jeigu iš prievolės esmės neišplaukia kitaip. Kaip minėta, CK nustato kiek kitokią taisyklę – tai, kad pirkėjas privalo sumokėti daikto kainą po to, kai pardavėjas perduoda pirkėjui daiktus arba disponavimo jais dokumentus, nebent pirkimo–pardavimo sutartis numato ką kita. RF CK 486 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad jeigu pirkimo–pardavimo sutartyje nenumatytas atsiskaitymas už prekes išsimokėtinai, pirkėjas privalo sumokėti pardavėjui visą kainą už perduotas prekes. Ši RF CK nuostata iš esmės identiška CK 6.314 straipsnio 4 daliai. Pažymėtina, kad RF CK, kaip ir CK, nėra įtvirtinta jokių taisyklių dėl įrodinėjimo naštos, susijusios su daikto kainos sumokėjimu, taip pat atitinkamų prezumpcijų.

Pirkėjui tinkamai neįvykdžius pareigos sumokėti daikto kainą, kyla neigiamų teisinių pasekmių. Kiekvienas asmuo, vykdydamas sutartį, turi elgtis teisėtai, t. y. tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines pareigas (CK 6.256 str. 1 d.). Tinkamas prievolės įvykdymas abiem šalims – ir kreditoriui, ir skolininkui – paprastai reiškia prievolės pabaigą. Tačiau jeigu skolininkai visiškai ar iš dalies

8 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182/2009.

9 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo–pardavimo sutarčių. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 102-2283.

10 Simona Selelionytė-Drukteinienė, Vaidas Jurkevičius, Thomas Kadner Graziano, „The Impact of the Comparative Method on Lithuanian Private Law“, *European Review of Private Law* 21, 4 (2013): 974–977.

11 Žr. The Civil Code of the Russian Federation, <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=6775> > (anglų kalba).

nevykdo priimtų įsipareigojimų, kreditorius turi teisę ginti savo pažeistas teises CK 1.138 straipsnyje numatytais būdais. Vienas iš jų – teisė reikalauti įvykdyti pareigą natūra (CK 1.138 str. 4 p., 6.213 str. 1 d.). Be to, netinkamas sutartinių prievolių vykdymas yra teisinis pagrindas sutartinei atsakomybei kilti – neteisėtai veikianti šalis privalo atlyginti kitai sutarties šaliai šios patirtus nuostolius, sumokėti netesybas ir / ar kompensuojamąsias palūkanas. Tokį bendrąjį pažeistų teisių gynimo būdą numato CK 1.138 straipsnio 6 punktą bei CK 6.245 straipsnio 2 dalis. Jeigu pirkimo–pardavimo sutarties kontekste pirkėjas nėra įvykęs pareigos sumokėti daikto kainą, tai kvalifikuotina kaip šios sutarties pažeidimas. Netinkamas pirkėjo sutartinių įsipareigojimų vykdymas suteikia teisę pardavėjui kreiptis į teismą ir ginti savo pažeistas teises įstatymo numatytais būdais. Priklausomai nuo sutarties pažeidimo, kreditorius gali rinktis vieną ar kelis teisių gynimo būdus, jeigu jų bendrą taikymą leidžia pasirinktų gynimo būdų prigimtis. Kaip tik kelis pažeistų teisių gynimo būdus ir numato CK 6.314 straipsnis kaip specialioji pirkimo–pardavimo santykius reglamentuojanti nuostata. Šio straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad kai pirkėjas laiku nesumoka už jam perduotus daiktus, pardavėjas turi teisę reikalauti iš pirkėjo sumokėti kainą ir įstatymų ar sutarties nustatytas palūkanas. Pardavėjo reikalavimas pirkėjui dėl kainos sumokėjimo reiškia reikalavimą įvykdyti pareigą natūra. CK 6.314 straipsnio 5 dalis iš esmės įtvirtina palūkanas, kurios atlieka minimalių kreditoriaus nuostolių, kurių nereikia įrodyti, kompensacijos už pinigines prievolės įvykdymo termino praleidimą funkciją (CK 6.210, 6.261 str.). Šios palūkanos, kurios skaičiuojamos praleidus pinigines prievolės įvykdymo terminą, dar vadinamos kompensuojamosiomis palūkanomis.

Pažymėtina, kad šalys yra laisvos susitarti dėl kompensuojamųjų palūkanų dydžio, tačiau, jeigu to nepadaro, gali būti taikomi teisės aktų, pavyzdžiui, CK 6.210 straipsnyje arba Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatyme¹², numatyti palūkanų dydžiai. Šalys sutartyje gali vartoti, pavyzdžiui, delspinigių sąvoką, kuri savo reikšme gali būti tapati palūkanų, kaip kompensacinės priemonės, sampratai. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, palūkanos ir delspinigiai tokiu atveju atlieka tą pačią kompensacinę funkciją ir sutartį pažeidusi šalis negali būti įpareigojama sumokėti ir netesybas, ir palūkanas, nes tai reikš dvigubos atsakomybės taikymą.¹³ Tokiu atveju turi būti taikoma kasacinio teismo praktikoje suformuota taisyklė, kad, kai palūkanos atlieka ne atlyginimo (mokėjimo, pelno) funkciją, o nuostolių kompensavimo ir tampa skolininko atsakomybės forma, iš skolininko negalima papildomai priteisti netesybų. Nuostoliai, kuriuos jau kompensuoja palūkanos, apima netesybas, t. y. netesybos įskaičiuojamos į nuostolius, šiuo atveju – į kompensuojamųjų palūkanų dydį (CK 6.73 str. 1 d., 6.258 str. 2 d.).¹⁴ Analogiškas teisinės pasekmės pirkėjui, nesumokėjus daikto kainos, numato ir RF CK. Jo 486 straipsnio 3 dalis nustato, kad jeigu pirkėjas nesumoka už jam perduotas prekes pagal pirkimo–pardavimo sutartį, pardavėjas turi teisę reikalauti sumokėti prekių kainą ir palūkanas šio kodekso 395 straipsnyje nustatyta tvarka.

2.2.2. Įrodinėjimo naštos, susijusios su kainos už parduotą daiktą sumokėjimu, paskirstymas remiantis kasacinio teismo praktika

LAT 2019 m. lapkričio 27 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-684/2019, aiškindamas įrodinėjimo naštos, susijusios su kainos už parduotą daiktą sumokėjimu, paskirstymą savo anks-tesnėje praktikoje yra nurodęs, kad, nesant nustatytų kainos sumokėjimo sąlygų, taikomos dispozi-

12 Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercines sutartis, vėlavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 123-5571.

13 Vytautas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis* (Vilnius: Justitia, 2003), 67.

14 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-830/2003.

tyviosios normos, pagal kurias kaina laikoma sumokėta daikto perdavimo momentu (CK 6.314 str. 2 d.), todėl pardavėjas, teigiantis, kad pirkėjas neatsiskaitė su juo pagal pirkimo–pardavimo sutartį, turi tai įrodyti.¹⁵ Šioje LAT nagrinėtoje civilinėje byloje ginčas kilo dėl automobilio pirkimo–pardavimo sutarties vykdymo. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad ieškovas ir atsakovė sudarė transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartį pagal VĮ „Regitra“ pateiktą standartinę sutarties formą. Sutartyje buvo aiškiai apibrėžtas sutarties objektas – automobilis ir jo kaina. Jokios kitos papildomos sąlygos, pavyzdžiui, dėl mokėjimo atidėjimo, sudarytoje sutartyje nurodytos nebuvo. Ieškovas, t. y. pardavėjas, reikalavo atsakovo, t. y. pirkėjo, atžvilgiu taikyti vienašalę restituciją, t. y. grąžinti pirkėjui perduotą automobilį, teigdamas, kad jie žodžiu buvo susitarę, jog sutarties kainą pirkėjas sumokės per vieną mėnesį, tačiau šis to nepadarė. Bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancių teismai konstatavo, kad automobilio pirkimo–pardavimo sutartis sudaryta pirkėjo gyvenamojoje vietoje, taip pat pripažintos pirkėjo finansinės galimybės sumokėti už automobilį, faktas, kad transporto priemonė parduota (pirkta) sutarties sudarymo dieną, patvirtintas šalių parašais, pirkėjui perduoti nuosavybės teisę į transporto priemonę patvirtinantys dokumentai, atlikta automobilio nuosavybės teisės registracija pirkėjo vardu. Šias aplinkybes teismai pripažino pakankamomis, kad konstatuotų atsakovės atsiskaitymo pagal sutartį faktą (CK 6.314 str. 1 d.). LAT sutiko su bylą nagrinėjusių teismų padarytomis išvadomis ir ieškovo ieškinį atmetė. Kasacinis teismas nurodė, kad šalys, nors ir turėdamos teisę ir galimybę nustatyti kainos sumokėjimo sąlygas (taip pat ir dėl atsiskaitymo pagal sutartį fiksavimo būdo), tokios sąlygos dėl vėlesnio sutarties kainos sumokėjimo sutartyje nenustatė, t. y. pardavėjas nereikalavo sutarties papildyti tokia sąlyga, nors pareiškęs ieškinį teisme ja remiasi kaip esą sulygta. Pirkėjas nepripažino pardavėjo argumento dėl susitarimo sumokėti sutarties kainą ateityje ir teigė, kad sutarties kainą sumokėjo sutarties sudarymo dieną. Aplinkybes, paneigiančias CK 6.314 straipsnyje įtvirtintą kainos sumokėjimo daikto perdavimo metu, jei nenustatyta kitaip, taisyklę, turėjo įrodyti ieškovas kaip pardavėjas. LAT taip pat atkreipė dėmesį, kad vien tai, jog automobilio pirkimo–pardavimo sutartyje nepatvirtintas kainos sumokėjimo faktas, nėra pakankamas įrodymas teigti, kad pirkėjas neatsiskaitė su pardavėju pagal sutartį, nes byloje nustatyta, kad pirkėjui perduotas automobilis. Pinigų nesumokėjimo faktą turėjo įrodyti pardavėjas, teigdamas, kad sutarties objektą jis perdavė esant kitam žodiniam susitarimui dėl kainos mokėjimo.

Nekvestionuojant šioje konkrečioje byloje pasiekto rezultato, manytina, kad LAT padarė teisės aiškinimo ir taikymo klaidą, konstatuodamas, jog vien ta aplinkybė, kad pardavėjas perdavė pirkėjui daiktą ir nuosavybės teisę į jį patvirtinančius dokumentus, suponuoja, kad pirkėjas už parduodamą (perkamą) daiktą yra atsiskaitęs. Kaip minėta, CK nenustato jokios prezumpcijos, susijusios su kainos sumokėjimu, taip pat nereglamentuoja įrodinėjimo naštos paskirstymo pirkimo–pardavimo sutarties šalims, kai kyla ginčas dėl to, ar pirkėjas tinkamai įvykdė savo pareigą sumokėti daikto kainą. Kasacinio teismo suformuota taisyklė, kad kainos nesumokėjimo faktą turi įrodyti pardavėjas, ne tik kad neatitinka CK įtvirtinto pirkimo–pardavimo santykių teisinio reglamentavimo, bet ir prieštarauja bendrajam protingumo principui: kaip pardavėjas gali įrodyti, kad pirkėjas jam *nesumokėjo* daikto kainos, jei realiai jis šios pareigos nėra įvykdęs. Kitaip tariant, remiantis LAT suformuotu precedentu, pardavėjas yra įpareigojamas įrodyti aplinkybę, kuri net neegzistavo. Akivaizdu, kad jokiais įrodymais neįmanoma pagrįsti pinigų nesumokėjimo fakto, kai pirkėjas to nėra padaręs.

Dėl šios priežasties praėjus tik šiek tiek daugiau nei metams, LAT identifikavo, kad yra objektyvi būtinybė¹⁶ keisti minėta LAT 2019 m. lapkričio 27 d. nutartimi pradėtą formuoti praktiką, kad, nesant nustatytų kainos sumokėjimo sąlygų, yra taikomos dispozityviosios normos, pagal kurias kaina laikoma sumokėta daikto perdavimo momentu (CK 6.314 str. 2 d.), todėl pardavėjas, teigiantis, kad pirkėjas neatsiskaitė su juo pagal pirkimo–pardavimo sutartį, turi tai įrodyti.

15 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-684/2019.

16 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai.

Tarp šalių kilusio ginčo, kurį sprendė LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija civilinėje byloje Nr. e3K-7-125-378/2021, faktinės aplinkybės iš esmės buvo identiškos toms, kurios nustatytos anksčiau minėtoje civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-684/2019. Tarp šalių ginčas kilo taip pat dėl automobilio pirkimo–pardavimo sutarties vykdymo. Bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai nustatė, kad pagal 2014 m. rugsėjo 19 d. transporto priemonės pirkimo–pardavimo sutartį pardavėjas (ieškovas) pardavė pirkėjui (atsakovui) transporto priemonę, ją įkainojęs 20 047,50 Eur; šalys užpildė ir pasirašė VĮ „Regitra“ platinamą pirkimo–pardavimo sutarties formą, ieškovas automobilį perdavė atsakovui, šio vardu buvo atlikta teisinė registracija. Ieškovas teigė, kad atsakovo prašymu žodžiu buvo susitarta dėl mokėjimo atidėjimo vienam mėnesiui, o vėliau, kai atsakovas vis tiek neatsiskaitė, šis terminas pratęstas dar iki 2017 m. liepos 2 d.

LAT pažymėjo, kad nustatytos aplinkybės patvirtina, kad šalių sudarytoje rašytinėje sutartyje kainos sumokėjimo terminas nebuvo nustatytas, todėl, sprendžiant dėl kainos sumokėjimo termino, turėtų būti vadovaujama CK 6.314 straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatyta, kad jeigu pirkėjas neįpareigotas sumokėti kainą konkrečiu laiku, jis privalo ją sumokėti daiktų perdavimo momentu ir, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip, pirkėjas privalo iš karto sumokėti visą kainą. LAT taip pat nurodė, kad aplinkybė, jog šalys sutarties tekste nenurodė kainos sumokėjimo termino, neatima teisės šalims tokio susitarimo buvimą įrodinėti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹⁷ (toliau – CPK) leistinomis įrodinėjimo priemonėmis.

Šias pagrįstas išvadas LAT padarė pažymėdamas, kad CK 6.314 straipsnyje įtvirtintos dispozityviosios teisės normos, kurios leidžia pirkimo–pardavimo sutarties šalims dėl kainos sumokėjimo termino susitarti savo nuožiūra, o tokio susitarimo nesant įtvirtina nuostatą, kad kaina turi būti sumokėta tada, kai pardavėjas įvykdo savo pareigą perduoti daiktus arba disponavimo daiktais dokumentus, aiškintinos kaip nustatančios šalių tarpusavio prievolės, bet nereiškiančios prezumpcijos, jog šios prievolės šalių yra įvykdytos.

Analizuojamoje 2021 m. vasario 24 d. LAT nutartyje kasacinės instancijos teismas detaliam pasisakė dėl įrodinėjimo pareigos, susijusios su kainos pagal pirkimo–pardavimo sutartį sumokėjimu. LAT pažymėjo, kad bendroji įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklė, įtvirtinta CPK, yra ta, kad, vadovaujantis rungimosi principu, šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus ir atsikirtimus (CPK 12, 178 str.), o šaliai neįvykdžius įrodinėjimo pareigos, teismas gali pripažinti neįrodytomis aplinkybes, kuriomis ji remiasi. Atsižvelgiant į tai, pardavėjas turi įrodyti, kad perdavė daiktą, o pirkėjas – jog sumokėjo už daiktą sutartyje nustatytą pinigų sumą. LAT papildomai pažymėjo, kad sutarties sudarymas ir jos įvykdymas yra dvi skirtingos faktinės aplinkybės, kurios turi būti įrodinėjamos atskirai, ir vien tik aplinkybė, kad pirkėjas turėjo pareigą pardavėjui, savaime nereiškia, kad pirkėjas šią pareigą įvykdė, todėl, kilus ginčui dėl pareigos sumokėti perkamo daikto kainą įvykdymo, kaip tik pirkėjas ir turi šią aplinkybę įrodyti. Tai, kad pardavėjas perdavė daiktą pirkėjui, patvirtina, jog jis įvykdė savo sutartinę pareigą, tačiau tai savaime nereiškia, kad pirkėjas yra įvykdęs savo pareigą sumokėti už perkamą daiktą.

Todėl LAT nurodė, kad nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas tinkamai aiškino ir taikė proceso teisės normas, reglamentuojančias anksčiau paminėtas įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisykles. Be kita ko, apeliacinės instancijos teismas teisingai pažymėjo, kad atsakovas atsiskaitymo faktą galėjo įrodinėti visomis įrodinėjimo priemonėmis, o ne vien tik pakvitavimu. Byloje nustatyta, kad atsakovas atsiskaitymo faktą įrodinėjo tik savo paaiškinimais, jog už perduotą jo nuosavybėn automobilį jis atsiskaitė grynaisiais pinigais, tačiau, kaip nustatė apeliacinės instancijos teismas, jokių įrodymų, pagrindžiančių tai, jog atsakovas galėjo turėti tokią pinigų sumą, taip pat kitų įrodymų, patvirtinančių pinigų sumokėjimo faktą, į bylą nepateikė. Be to, LAT pabrėžė, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nusprendė, kad vien tik atsakovo paaiškinimai, kurių nepatvirtina jokie kiti, nors ir netiesioginiai, įrodymai, nėra pakankamas įrodymas atsiskaitymo faktui patvirtinti. Atsakovui neįrodžius, jog jis yra sumokėjęs perkamo automobilio kainą, klausi-

17 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-134.

mas, ar šalys buvo susitarusios dėl kainos sumokėjimo termino atidėjimo, tampa teisiškai neaktualus, nes bet kuriuo atveju prievolės įvykdymo terminas yra pasibaigęs.

Atsižvelgdama į šiuos išaiškinimus, LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija pritarė bylą nagrinėjusio apeliacinės instancijos teismo pozicijai, todėl skundžiamas teismo procesinis sprendimas paliktas nepakeistas, t. y. pardavėjo ieškinys buvo patenkintas – jam iš pirkėjo priteista automobilio kaina, taip pat kompensuojamosios palūkanos.

Atkreiptinas dėmesys, kad per šiek tiek daugiau nei devynis mėnesius nuo analizuojamos nutarties priėmimo žemesniųjų instancijų teismai jau trylikoje sprendimų vadovavosi LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos pateiktais išaiškinimais¹⁸, todėl galima tikėtis, kad teismams, vadovaujantis kasacinio teismo suformuotu precedentu, pavyks išvengti klaidų, sprendžiant ginčus, kylančius dėl kainos už parduotą daiktą sumokėjimo.

Išvados

1. Atlygintinumas yra vienas iš pirkimo–pardavimo sutartį kvalifikuojančių požymių. Iš to išplaukia ir pagrindinės pirkimo–pardavimo sutarties šalių pareigos: pardavėjo pareiga perduoti prekę ir pirkėjo pareiga sumokėti už ją. Vadovaujantis CK 6.314 straipsnio 2 dalimi, pirmumas suteikiamas šalių susitarimui. Jeigu kainos sumokėjimo terminas sutartyje nenustatytas, tokiu atveju kaina turi būti sumokėta tada, kai pardavėjas įvykdo savo pareigą perduoti daiktus arba disponavimo daiktais dokumentus. Pirkėjui neįvykdžius savo pareigos sumokėti daikto kainą, pardavėjas savo pažeistas teises gali apginti, pareikšdamas reikalavimą dėl kainos sumokėjimo (sutartinės pareigos įvykdymo natūra) ir kompensuojamųjų palūkanų ir / ar delspinigių priteisimo. CK pirkimo–pardavimo santykius reguliuojančios teisės normos nenustato taisyklių dėl įrodinėjimo pareigos, susijusios su daikto kainos sumokėjimu, paskirstymo naštos pirkimo–pardavimo sutarties šalims, taip pat materialinė teisė neįtvirtina jokių su tuo susijusių prezumpcijų.
2. 2019 m. lapkričio 27 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. e3K-3-356-684/2019, LAT padarė visiškai nepagrįstą išvadą, kad pardavėjas, teigiantis, kad pirkėjas neatsiskaitė su juo pagal pirkimo–pardavimo sutartį, turi tai įrodyti. Ši teisės aiškinimo ir taikymo klaida kasacinio teismo buvo ištaisyta 2021 m. vasario 24 d. priėmus nutartį civilinėje byloje e3K-7-125-378/2021. Šioje civilinėje byloje LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija suformavo precedentą, kad, tarp šalių kilus ginčui dėl daikto kainos sumokėjimo, pirkėjas turi įrodyti, jog sumokėjo už daiktą sutartyje nustatytą pinigų sumą. LAT pagrįstai pabrėžė, jog tai, kad pardavėjas perdavė daiktą pirkėjui, patvirtina, jog jis įvykdė savo sutartinę pareigą, tačiau tai savaime nereiškia, kad pirkėjas yra įvykdęs savo pareigą sumokėti už perkamą daiktą.
3. Teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo principai suponuoja, kad ir pardavėjas, ir pirkėjas turi būti visiškai tikri dėl to, kokias teises pasekmes sukelia pirkimo–pardavimo sutarties pažeidimas, taip pat kaip tokiais atvejais nukentėjęs asmuo turi ginti savo pažeistas teises ir kaip paskirstoma įrodinėjimo našta šalims. Todėl LAT suformuoti išaiškinimai dėl atsiskaitymo pagal pirkimo–pardavimo sutartį iš esmės reikšmingi, užtikrinant šiuose teisiniuose santykiuose dalyvaujančių subjektų teises ir teisėtus interesus, ir, tikėtina, padės teismams išvengti klaidų, sprendžiant ginčus, kylančius dėl kainos už parduotą daiktą sumokėjimo.

18 Ši statistinė informacija nustatyta, remiantis „Infoplex“ teismų praktikos paieškos sistemos duomenimis.

Changes in the Case Law of the Supreme Court of Lithuania Regarding the Burden of Proof under a Contract of Purchase and Sale

Mykolas Romeris University
Law School
Institute of Private Law
Prof. dr. Vaidas Jurkevičius
E-mail: vaidas.jurkevicius@mruni.eu

Summary. *The purpose of this article is to assess the changes in the case law of the Supreme Court of Lithuania regarding the distribution of the burden of proof when a dispute arises between the parties regarding the payment of the price for the sold item after the seller transfers the item to the buyer's ownership. It should be noted that at the end of 2019, the Supreme Court of Lithuania began to form the practice that the seller, who claims that the buyer did not pay with him, must prove it. Only a little over a year later, the Court of Cassation essentially formulated a new rule of interpretation and application of the law, stating that in the event of a dispute over the proper performance of the obligation to pay the price under the contract of purchase and sale, it is the buyer who must prove this fact. Thus, the ruling adopted by the extended panel of judges of the Civil Cases Division of the Supreme Court of Lithuania on 24 February 2021, rebutted the previously established presumption that after the seller handed over the item, the buyer is deemed to have fulfilled his obligation to pay for the purchased item. This article seeks to assess why there was a need to change the case law and how the new precedent formed by the Supreme Court will help to ensure the balance of interests and legitimate expectations of the subjects of legal relations of purchase and sale.*

Keywords: *contract of purchase and sale, obligations of the buyer and the seller, price, payment of the price, burden of proof for payment of the price, receipt.*